

MISCELLANEA.

Бібліографічна рідкість.

В с. Яйківцях жидачівського пов. найшов я в тамошній церкві при кінці якогось Требника приплетену книжечку зовсім відмінного друку, котра від разу звернула на себе мою увагу. Є се невеличкий друк in folio зложений в 6 карток задрукованих цілком окрім остатньої сторони, що лишилась зовсім порожня. Друковано текст у два стовпці, без кіноварі. На першій стороні над першим стовпцем невеличка заставка з орнаментом, а під нею ось який титул:

Мѣа апрѣла, въ пѣрвыи дѣнь. Житїе и жїзнь, преподабныхъ мѣри нашеа мѣрїи егїпетьскїа. спїсано софронїемъ, патрїархомъ іерѣлимскимъ. бѣвн Ѡче.

Отсе житїе заповнює всю книжечку, що таким способом являєть ся як скінчена цілість. Анї нумерації сторін, анї жадної сигнатури друкарської, якаа вказувала-б на те, що „житїе“ становить відривок із якоїсь більшої цілости, нема.

Книжечка, як сказано, друкована in folio, в два стопці, повний набір стовпця становить 44 рядки. Черенки майже такі самі, як в звїсній Острожській Біблії 1581 року, що також друкована in folio в два стопці, по 50 рядків у кождому. Ся обставина придає найденій мною книжечці більше значїне. Острожських друків знаємо доси 22, а то: 1) Цсалтир 1580, мала 8-ка (неповний екземпляр є у мене, а азбучний покажчик, долучений до сего виданя, є в Святооунфрейськїм василїянськїм монастирї у Львові); 2) Біблія 1580 і 1581, in fol. (частина в бібліотеці „Просвїти“, цілість в бібліотеці Інститута Ставропігїйського); 3) Хронологія Андрїя Римши, 1581, in fol. (текст передруковав Каратаєв —

Описаніє славянорусскихъ книгъ, стор. 217—219); 4) Посланія патріарха Єремії, коло 1584, in quarto; 5) О крестномъ знамені, коло 1584, in quarto; 6) Ключь царства небеснаго, 1587, in quarto; 7) Исповѣданіє о исхожденіи св. Духа, 1588, in octavo; 8) Книжица Василя Суражського, 1588, in octavo; 9) Василя Вел. книга о постничествѣ, 1594, in folio; 10) грамота єрейська еп. Кирила Терлецького, коло 1587—1595, in folio; 11) Обвѣщенє князя Конст. Острожського, 1595; 12) Маргаритъ св. Іоана Златоустого 1595 або 1596, in quarto; 13) Апокрисисъ 1595, in quarto; 14) Часослов, 1598, in octavo; 15) Книжица Острожська в 10 відділах, 1598, in octavo; 16) Одис Суражського на лист Потія, 1598, in quarto; 17) Правило истиннаго живота христїянскаго, 1598, in octavo; 18) Требникъ, 1606, in quarto; 19) Молитвослов, 1606, in quarto; 20) Лѣкарство на оспалый умысль чловѣчій, 1607, in quarto; 21) Часослов 1612, in octavo; 22) Часослов 1612, in octavo, відмінне виданє від попереднього. Коли до сих додати ще два виданя дерманьські, друковані черенками взятими з друкарні острожської, а іменю Октоїх 1604, in folio і Лист Мелетія Пігаса до Потія, друкований 1605 in quarto, то мали-б ми 24 друки, що відзначають ся характерними острожськими черенками, зладженими мабуть по показу і під доглядом знаменитого Івана Федорова, першого руського друкаря. Житія Марії Єгипетської нема ані в числі тих друків, ані воно не вміщене в жаднім із них так, що - б найдений мною екземпляр міг бути особною відбиткою того виданя. А що острожські черенки різняють ся від усіх пізнійших і не були уживані в ніяких иньших друкарнях, то нам приходить ся припустити, що маємо перед собою друк незвісний доси в бібліографії, який побільшує обсяг нашого знаня про витвори тої друкарні, що займає таке видне місце в історії нашого духового розвою.

Що до самого житія Марії Єгипетської, то варто замітити, що при кінці XVI в. воно було друковане також у Москві яко додаток до Тріодї постної 1589 р., де воно находить ся на стор. 441—459. Хоча се виданє було також in folio, то наш екземпляр не може бути відтиском із него, бо, по опису Каратаєва, московське виданє друковане без розділу на два стовпці, а на одній стороні вміщено 24 рядки, так що ціла легенда займає там 18 сторін, коли в нашому екземплярі вона вміщена на 11 сторонах. Не знаємо, на скільки вірно передав Каратаєв заголовок московського виданя; в усякім разі те, що у него (стор. 241) Софроній названий патріархом Александрійским, є помилка.

Що до самої легенди про Марію Єгипетську, додамо ще ось які уваги. В славянських рукописах і друках легенда про Марію Єгипетську звисна в двох редакціях; одна та, яку бачимо в нашій книжечці (початок: „Тайну цареву добро есть таити, а дѣла божія проповѣдати пре-

славно есть“) — вона мабуть була друкована також у московській Тріоді 1589 і увійшла в православні Четві Миней (московське вид 1874, апріль, 5—15); болгарський текст її, декуди дуже схожий з нашим друком, тільки повкорочуваний, видав із Тиквенського рукопису д. Начов у X томі Сборника за народни умотворенія (стор. 74—87 і уваги стор. 191—192). Друга редакція звісна поки що тільки з одного новоболгарського рукопису XVII або XVIII віку, вивезеного пок. Григоровичем із Болгарії і описаного д. Мочульським (В. Мочульскій, Описаніе рукописей В. Григоровича, ст. 62); починаєсь вона словами: „Голѣмо нѣщо є н дєбро є, благословєни хрѣтіани, покланїє“ і т. д. Ся друга редакція, здаєть ся, не була доси друкована. Текст легенди, надрукований в нашій екземплярі, є також подекуди історико-літературним документом. По деяким язиковим признакам видно, що він не був на Русі перекладаний з грецького, але друкар покористував ся старим рукописним, і то південнословянським перекладом. На се наводять мене отсі форми та звороги: собирахусѣ (ст. 2 стовп. 1), де ѣ поставлене замісто я стоїть як слід колишнього глаголицького первопису; тако ти Бога, тако ми истина — заклинаня властиві південним слов'янам спеціяльно Сербам. Інтересний є натяк на один аполог із звісної повісті про Варлаама і Йосафа. Готовлячись оповідати Зосими своє житє Марія Єгипетська мовить: „Бѣжати нмаши Ѡ мене, такоже кто бѣжить Ѡ змїа, не терпа рютїа его оушиа слышати“ (ст. 4 стов. 2). В грецькім оригіналі легенди се місце читаємо так: „φεύγης ἀπ' ἐμοῦ, ὡς φεύγει τις ἀπὸ ὄφραος. μὴ φέρων ἀκούσαι τοῖς ὠσιν, ἄπερ ἄτοπα πέπραχα“; т. зн. „тікатимеш від мене як від гадюки, не можучи вислухати вухами всеї тої огиди, якої я наробила“. І в Тиквенській рукописі читаємо: „бѣжати нмаши Ѡ мене, такоже кто бѣжить Ѡ змїе, не трѣпе слышати оушиа, тако недостонно сотворихъ (Сборникъ X, 79). Додаток нашого текстку про „рютіє“ змня нагадує звісну „притчу о инорозѣ“, вміщену в повісті про Варлаама і Йосафа, де чоловік утікає перед інорогом „не терпа рютїа его страшнаго“.

Грецький текст нашої легенди враз з латинським перекладом і латинською віршованою переробкою та історико-літературним дослідом виданий ученими Бенедиктинами в Acta Sanctorum, Aprilis, tomus I (Antvergiae 1675), стор. 67—90 і Synaxarium (додаток до сего-ж тому) стор. XIII—XXI. Порівнанє грецького текстку з нашим друком показує, що старословянський перекладчик вкорочував грецький текст, відкидаючи єго риторичне многословіє, через що фактична сторона оповіданя в нашій тексті виступає плястичнійше.

Варто зазначити, що вчені видавці Acta Sanctorum рішучо відкидають авторство Софронія єрусалимського що до нашого житія, що

мусіло за его часу (він умер в р. 638) вже бути написане і популярне. Софроній написав мабуть тільки канон тій сьвятій, що опісля війшов в покаянный канон сьв. Андрія Критського. Житіє Марії Єгипетської написав мабуть сам той Зосима, якому вона оповідала его в пустини, або якийсь иньший монах по его смерті коло р. 480 (AA. SS. Apr. I, 68—69). Варто ще зазначити, що житіє се мусіло бути дуже радо читане і у нас на Україні, коли основа его, скомбінована з иньшими легендарними оповіданнями, перейшла в уста нашого народа (М. Драгомановъ, Малорусскія нар. преданія и рассказы, 142—133; П. Чубинскій, Труды, I, 182—183).

Не від річи тут буде додати, що на маргінесі нашої книжечки на стор. 8 находить ся приписка, мабуть із XVIII віку, ось яка: *Prewilieb-nemu Semyonowi Prezwysterowi Oblaznickiemu wydaie muу Pozew Jedyn za два, żeby stawał na czas doterazniejszy — очевидно реченє не скіпчене. Облазниця, село жидачівського повіту, близьке Яйковець; очевидно приписка роблена була в Яйківцях. На остатній, білій стороні книжечки находимо троха більше приписок, які тут подаємо: Jesto snota nad snotami trzymac ięzyk za zembami.*

Хто богат, то всѣмъ братъ, А хто ничъ не маєт, ніхто его не знаєт.

Лучше ми от болю трясевиць терпѣти, нежели (з) злоу жоною на свѣтъ жити; Бо трясевица трясет и лишит, а злая жона до смерти голову сушит.

Руські приказки писані курсівом XVIII. віку. В низу якась пізнійша рука, з нашого часу, переписала приповідку о злій жоні на незугарний дячківський полуустав і дописала: „Помощь моя Ѡ Господѣ“, а під тим: „Сину, з младосцѣ набивай мондросцѣ“. Рада не погана, та тільки безграмотно написана.

Др. Иван Франко.

„Статут друкований.“

Як відомо, з трох редакцій Литовського Статуту буда друкована лише остання. Покійний історик київський Іван Новицький в своїй розправі про селянство українське (передмова до т. I. ч. VI Архива Юго-западної Росії і окремо, ст. 52) висловив одначе догадку, що й 1-й Статут був друкований. Окрім грамоти Жигмунта I 1522 р., де він висловляє замір видрукувати Статут, Новицький навів уступ з люстрації Житомирського замку р. 1552, з коші Київського Архиву, видрукований